

Protecting the Human Rights of Individuals against Covid-19 (Coronavirus) in the Light of Kant's Deontological Moral Philosophy

Hassan Khosravi

Associate Prof. Department of Public Law, Payame Noor University, Tehran, Iran.

hkh.be82@yahoo.com

Abstract

Today, collective living and mutual needs form the basis of human life, and maintaining its balance requires cooperation in the world. Therefore, man alone will not be able to solve the challenges of his elders. With the spread of coronavirus, or Covid-19, as a "global epidemic", mutual cooperation and altruism have become more important, and disease control, treatment of patients and coverage of the needs of victims and the human rights need a necessary basis to protect the human rights. The main purpose of this paper is to justify this requirement on the basis of Kant's deontological ethics with a descriptive-analytical approach. The results of the study show that many people are exposed to harm as a result of Covid-19, and deontological ethics according to the categorical imperative, moral agency, self-founded wisdom, and good and free will can be the source of a moral movement toward others support against the disease. A person characterized by this ethics, in helping other people only pays attention to the principle of moral action "supporting the other", so incomplete neutrality, justice, equality, non-discrimination and without interfering with sensory consciousness, helps all individuals as the needy, the injured, the infected and the sick.

Keywords: Coronavirus, Covid-19, Principle of Protection, Human Rights, Kant's Deontological Ethics

Introduction

Man is inevitable and incapable of dealing with natural and unnatural disasters, and he needs social and legal mechanisms of protection and protection. However, the requirement of others to support vulnerable people requires philosophical and legal justification, and the basis of this requirement is rooted in various fields of the humanities. Support for the global pandemic of Covid-19. In the moral philosophy, reasonable justifications and foundations for moral action in practice and criteria for the correctness or incorrectness of behavior are prescribed and the basis for the correctness of one's moral behavior in doing or not doing the behavior. The main goal of his research is to justify the role of deontological ethics in protecting the fundamental human rights of all-inclusive events and diseases such as Covid-19 with a descriptive-analytical approach.

Covid-19 (Coronavirus)

Covid-19 is an infectious disease caused by coronavirus that usually causes fever, fatigue, muscle aches and coughs, and can also cause breathing problems. Most of the time, the disease is not serious, but it can lead to serious illness in some people. The disease was first discovered in Wuhan, China, and soon spread around the world, which the World Health Organization (WHO) referred to on March 11, 2020, as a "global pandemic."

The protection principle of human rights at risk of coronavirus

Coronavirus disease can seriously damage the rights and freedoms of individuals in the private and public spheres in a variety of ways, and it will certainly cause risks and problems, and solving them in the short and long term requires material and spiritual support and compensation. It affects many rights, freedoms and physical and mental health, so the lack of proper support for people at risk of Coronavirus disease or a variety of unpleasant events can be devastating on society. The need for broad, equal, impartial, non-discriminatory, universal, and inclusive support is essential for all vulnerable individuals. But the principle of the need for protection, how it can become a moral imperative and an internal duty of universal law, needs to be addressed.

Kant's deontological ethics foundations

The general outline of Kant's theory of deontological ethics is as follows:
«1. Paying attention to the intention and motivation of the agent (moral agency) and interfering in the moral value of the action;

2. Knowing the nature of the right and wrong attributes for actions and not including the results in the rightness or wrongness of actions;
3. To consider practical reason as the foundation of moral rules;
4. Determining moral duties by referring to the Categorical Imperative.

The Effects of Conscientious Ethics in Protecting Human Rights against Covid-19

to analyze the proposition "the need to protect human rights against the pervasive disease of covid-19", on the basis of Kant's deontological ethics, it should be noted that Kant's deontological ethics, if institutionalized, provides a kind of uniform ethics and behavior in most citizens who will have the same judgment on the basis of ethical propositions and correct behavior based on public duty and practice. The need to act on the task ensures the principle of impartiality in motivation and behavior and non-discrimination in practice; because the act of duty and according to the law of the Categorical Imperative, in practice, all behaviors and motives will appear impartially.

A- Legal and organizational support measures of the government:

The government's efforts to manage the widespread coronavirus disease are largely regulated by legal and managerial rules, but the implementation of those rules in practice is linked to ethical rules. Now, by combining Kant's rules of law and morality in the face of this disease, the following tasks can be imagined for the government:

- 1- Establishing rules and regulations and strategic policies
- 2- Adopting and announcing disease prevention, control and treatment policies
- 3- Announcing the state of emergency and quarantine
- 4- Communicating health and care instructions
- 5- Establishing a crisis management headquarters
- 6- Establishment of desirable medical and health centers
- 7- Establishment of identification and information bases
- 8- Establishing order, security, peace, and stability of the society
- 9- Supporting and guaranteeing human rights
- 10- Strengthening responsibility
- 11- Applying fair trial to violators of laws and human rights.

B- Moral support measures for the government and the people:

In times of crisis and epidemics, the rights of individuals are affected, but with the management of the government and the people based on the rules of duty ethics, the following rights can be regulated and protected:

- 1- The right to public health
- 2- The right to treatment
- 3- The right to mental health
- 4- The right to privacy
- 4- The right to education
- 5- The right to housing
- 7- The right to food and water
- 8- The right to employment and

income 9- The right to care for certain people 10- The right to equal and non-discriminatory behavior 11- The right to freedom of expression and opinion 12. The right to access to information and news.

Conclusion

In order to institutionalize "the proposition of the obligation to protect the human rights of individuals against Covid-19" in the context of Kant's deontological ethics, it is concluded that this theory transforms the principle of protection into an internal duty and moral obligation of every human being with reason. And his free will, without outside interference and factor, with a cohesive and altruistic approach, with understanding his goodwill and inner voice, responds to the needy exposed to coronavirus disease and without thinking about the outcome and benefit. Slowly, as practical action, help, and assistance to others, and in this regard, the ethical person of the task-oriented, according to the principles of Kantian ethics, when supporting and helping the needy, only pay attention to the nature and human dignity of human beings. Out of moral rationality, he does not involve any love or hatred or sensory adaptations, so he helps his fellow human beings all over the world to eliminate the effects of coronavirus in complete neutrality and in accordance with the Categorical Imperative and without any discrimination.

References

- AGE Platform Europe (2020) "COVID-19 and Human Rights Concerns for Older Persons", 1 April 2020, https://www.age-platform.eu/sites/default/files/COVID-19_%26_human-rights-concerns_for_older_persons-April20.pdf.
- Coplestons, Frederick (2014) *History of Philosophy*, Translated by Jalal al-Din, Mojtaba, Vol. 6, Tehran: Elmi va Farhangi Publication. {in Persian}
- Kant, Immanuel (2015) *The Metaphysical Foundation of Ethics*, translated by Hamid Enayat and Ali Qaisari, Tehran: Kharazmi, Second Edition. {in Persian}
- Sean, Donald (2020) "The Digital Response to the Outbreak of COVID-19", <https://www.cigionline.org/articles/digital-response-outbreak-covid-19>.

مجله علمی پژوهش‌های فلسفی دانشگاه تبریز
سال ۱۴ / شماره ۳۱ / تابستان ۱۳۹۹

حمایت از حقوق انسانی افراد در برابر کووید ۱۹ (کروناویروس) در پرتو فلسفه اخلاق وظیفه‌گرایی کانت

حسن خسروی

دانشیار، گروه حقوق عمومی، دانشگاه پیام نور، ایران. تهران.

hkh.be82@yahoo.com

چکیده

امروزه زیست جمعی و نیازهای متقابل اساس زندگی بشر را تشکیل داده و حفظ تعادل آن، مستلزم همکاری مشترک در عرصه جهانی است. لذا انسان به تنهایی قادر به حل بحران‌ها و چالش‌های پیرموان خود نخواهد بود. با گسترش بیماری کروناویروس یا کووید ۱۹، به عنوان یک «اپیدمی جهانی»، همکاری‌های متقابل و نوع دوستی بیشتر اهمیت یافته و مهار بیماری، درمان مبتلایان و پوشش نیازهای آسیب‌دیدگان و تامین حقوق انسانی، نیازمند مبنایی اساسی جهت الزامی شدن «اصل حمایت از حقوق انسانی دیگران»، می‌باشد. هدف اساسی مقاله، موجه‌سازی این الزام بر بنیاد اخلاق وظیفه‌گرایی کانتی با رویکرد توصیفی-تحلیلی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که متاثر از کووید ۱۹ حقوق انسانی افراد زیادی در معرض آسیب قرار گرفته و اخلاق وظیفه‌گرا به جهت نهادینه‌سازی قانون الزامی عمل به تکلیف ناشی از فاعل اخلاقی و خودآیین، خرد خودبنیاد و اراده نیک و آزاد، می‌تواند منشا حرکت افراد اخلاقی برای تضمین اصل حمایت از سایرین در برابر این بیماری شود. انسان متصف به اخلاق وظیفه‌گرا در کمک به سایر افراد، صرفاً به اصل عمل اخلاقی «حمایت از دیگری»، توجه می‌نماید، لذا در کمال بی‌طرفی، عدالت، برابری، عدم تبعیض و بدون دخالت دادن انطباعات حسی، به افراد نیازمند، آسیب‌دیده، مبتلا و بیمار کمک می‌نماید.

کلیدواژه‌ها: کروناویروس، کووید ۱۹، اصل حمایت، حقوق انسانی، اخلاق وظیفه‌گرایی کانت.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۴/۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۳/۵

مقدمه

انسان موجودی است که با تامین حق‌ها و آزادی‌های بنیادین، می‌تواند هویت و شخصیت واقعی خود را در جامعه تضمین نماید. صیانت از حقوق بنیادین بشر، لازمه حیات فردی، خودشکوفایی، سعادت، زیست جمعی و جامعه با ثبات است. فقدان امنیت انسانی و عدم حمایت از سوی دولت و افراد جامعه، انسان را در معرض آسیب‌ها و بحران‌های جدی قرار می‌دهد. طبع زندگی، اقتضای انواع حوادث قهری و غیرقهری است و همواره بشر می‌تواند در معرض آسیب‌های جدید و شدید قرار گرفته که مسلماً به تنهایی توان مقاومت در برابر آن‌ها را ندارد و نیازمند همیاری و مساعدت از سوی سایر افراد و سازوکارهای اجتماعی و قانونی است. امروزه دولت‌ها ضمن داشتن وظایف اولیه (حفظ نظم و امنیت)، کارکردهای جدیدی به نام برقراری عدالت، تامین و تضمین حق‌ها، رفاه، آسایش، آرامش، توسعه را نیز عهده‌دار شده‌اند. اکثر اسناد و الزامات جهانی حقوق بشر بر این کارکردهای دولت‌ها تاکید نموده‌اند. اختلال و نارسایی در هر کدام از حوزه‌های مذکور، ضربه مهلکی به حیات انسان وارد و موجبات نقض اساسی حقوق بشر را فراهم می‌نماید. حال این نارسایی‌ها می‌تواند ناشی از عملکرد ایجابی یا سلبی دولت و افراد دیگر رخ دهد.

چارچوب نظری مقاله بر این مبنا استوار است که انسان در برابر حوادث مهلک و بلاهای طبیعی نظیر سیل، زلزله، آتش‌سوزی، بیماری همه‌گیر، قحطی، بیماری‌های خاص، بلاهای غیرطبیعی مثل جنگ، انفجار، انتحار و غیره معمولاً گریزناپذیر و ناتوان بوده و نیازمند سازوکارهای اجتماعی و حقوقی حمایتی و صیانتی است، لذا باید مورد حمایت دولت و اجتماع قرار گیرد. اما الزام دیگران به حمایت از افراد در معرض آسیب، مستلزم موجه‌سازی فلسفی و حقوقی بوده و مبانی این الزام ریشه در حوزه‌های مختلف علوم انسانی دارد که در این پژوهش با تاکید بر فلسفه اخلاق وظیفه‌گرایی کانت بنا است از انسان در مقابل حوادث بویژه بیماری همه‌گیر جهانی کووید ۱۹ (کروناویروس)، حمایت صورت گیرد. چرا که در فلسفه اخلاق، توجیهات و بنیادهای معقولی برای فعل اخلاقی در عمل و ملاک و معیاری برای درستی و یا نادرستی رفتار تجویز و مبنای صحت رفتار اخلاقی شخص در انجام یا عدم انجام رفتاری می‌شود. در واقع، «فلسفه اخلاق، علمی است که در آن از چیستی خوبی و بدی و از وظایف و تکالیف اخلاقی و از مبادی تصدیقی علم اخلاق به منظور تشخیص معیارهای خوبی و بدی و به دست آوردن ملاک ارزشی رفتار انسان‌ها بحث می‌کند؛ به این معنا که انسان، تکالیف و رفتارهای اخلاقی را برای چه هدف و غایتی باید انجام بدهد یا آن را ترک کند، و هدف و مقصد این رفتارها چیست؟». (Rée and Urmson(edi), 2005: 120-

130) بر این اساس می‌توان بر بنیاد فلسفه اخلاق، به «گزاره اخلاقی و الزامی بودن حمایت از حقوق انسانی دیگران» در برابر بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ دست یافت. لذا هدف اساسی پژوهش، موجه‌سازی نقش اخلاق و وظیفه‌گرا در حمایت از حقوق بنیادین بشر در حوادث و بیماری‌های همه‌گیر نظیر کووید ۱۹ با رویکردی توصیفی-تحلیلی است. در این راستا، این پرسش مطرح می‌شود که آیا می‌توان حمایت از حقوق بنیادین افراد در معرض بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ را بر بنیاد اخلاق و وظیفه‌گرایی کانتی موجه‌سازی نمود؟ فرض بر این است که اخلاق و وظیفه‌گرا به جهت تجویز دستور و رفتار بی‌طرفانه الزامی و تکلیف‌محور، مبنای کارآمدی برای تکلیف دولت و سایر افراد در حمایت از افراد آسیب‌پذیر در مقابل بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ و حقوق بنیادین بشر آنها محسوب می‌شود. لذا موضوع پژوهش در قالب بررسی مفهوم بیماری همه‌گیری کرونا، لزوم اصل حمایت از حقوق انسانی افراد در معرض آسیب کروناویروس، اخلاق و وظیفه‌گرا با محوریت نظریه اخلاقی کانت و در نهایت راهبردهای عملی اخلاق و وظیفه‌گرا در حمایت از این افراد ساماندهی می‌شود.

۱. بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ (کروناویروس)^۱

یکی از نادرترین حوادث طبیعی به نام بیماری همه‌گیر «کووید ۱۹ یا کروناویروس»، یا «سندرم حاد تنفسی» که کل جامعه بشری را دربرگرفته، زندگی مردم را با مشکلات فراوانی مواجه نموده است. در فرهنگ لغت کمبریج در خصوص تعریف این بیماری اینچنین آمده است: «یک بیماری عفونی ناشی از کروناویروس (یک نوع ویروس) است، که معمولاً باعث تب، خستگی، درد عضلات و سرفه و همچنین می‌تواند باعث مشکلات تنفسی شود. بیشتر اوقات این بیماری جدی نیست اما می‌تواند منجر به بیماری شدید در برخی از افراد شود. همچنین کروناویروس، نوعی ویروس است که باعث ایجاد بیماری در انسان و حیوان می‌شود. در انسان معمولاً عفونت‌های تنفسی (در بینی، گلو یا قفسه سینه) ایجاد می‌شود که جدی نیستند، اما گاهی اوقات می‌تواند باعث عفونت‌های جدی‌تری شود که می‌تواند افراد را بکشد». (Cambridge Dictionary Online, 2020)

کروناویروس متعلق به خانواده کروناویریده (Coronaviridae) می‌باشد، که شامل سرماخوردگی ساده، سندرم تنفسی خاورمیانه (MERS-CoV) و سندرم حاد تنفسی (SARS-CoV) و کووید ۱۹ و انواعی دیگری می‌شود. این ویروس کروی، شاخک‌های پروتئینی و تاج‌شکل دارد که در حیوانات فعال بوده اما به احتمال زیاد از خفاش‌های نعل اسبی به انسان سرایت نموده است.

کروناویروس‌ها ابتدا در دهه ۱۹۶۰ کشف شدند. (Encyclopedia Britannica Online, 2020)

این بیماری «نخستین بار در شهر ووهان چین کشف شد. در تاریخ ۳۱ دسامبر سال ۲۰۱۹، دفتر امور خارجه سازمان بهداشت جهانی در چین از موارد بیماری پنومونیا ناشناخته (علت ناشناخته)^۲ کشف شده در شهر ووهان، استان هوبی چین مطلع شد و از ۳۱ دسامبر ۲۰۱۹ تا ۳ ژانویه سال ۲۰۲۰، در مجموع ۴۴ بیمار مبتلا به ذات‌الریه با علت ناشناخته توسط مقامات ملی چین به این دفتر گزارش شدند و اعلام شد که عامل ایجادکننده بیماری شناسایی نشده است. در ۱۱ و ۱۲ ژانویه سال ۲۰۲۰، سازمان بهداشت جهانی اطلاعات دقیق‌تری از کمیسیون بهداشت ملی چین دریافت کرد که نشان می‌دهد منشأ شیوع این بیماری در یک بازار دریایی در شهر ووهان بوده است، لذا مقامات چینی در ۷ ژانویه سال ۲۰۲۰ نوع جدیدی از «کروناویروس» را شناسایی کردند (WHO, A, 2020: 1) و «در تاریخ ۱۲ ژانویه ۲۰۲۰ این ویروس به طور رسمی توسط کمیسیون سلامت ملی چین به سازمان بهداشت جهانی گزارش شد» (China National Health Commission, 2020: 1) و پس از مدت کوتاهی به سراسر جهان سرایت نمود که سازمان بهداشت جهانی در ۱۱ مارس ۲۰۲۰ از آن به عنوان «پاندمیک یا همه‌گیری جهانی» یاد نمود. (WHO, B, 2020: 1)

با شیوع این بیماری چالش‌های جدیدی فراروی زندگی بشریت اعم از فلسفه زندگی، جهان‌بینی بشر، قدرت نیروهای طبیعت، کارآمدی علم، دانش و توان دولت‌ها، تعاملات افراد، زیست جمعی، ارتباطات جهانی، اقتصاد، رفاه عمومی، حقوق بشر و غیره قرار گرفت. به طوری که دولت‌ها برای پیشگیری از شیوع بیشتر آن و تامین سلامت عمومی، امنیت انسانی، دست به وضع قوانین خاص، جرم‌انگاری، قرنطینه مردم، اعمال نظارت‌ها، محدودیت در حق‌ها و آزادی‌های مردم، فاصله‌گذاری فیزیکی، اجتماعی و هوشمند، سازوکارهای حمایتی و از همه مهمتر اعلام وضعیت اضطراری دولتی نمودند. برای پی بردن به جدیت و مهلک بودن این بیماری باید به آمار گسترده بیماران و فوت‌شدگان در جهان نگریست که باعث شد سازمان بهداشت جهانی این بیماری را «پاندمیک یا همه‌گیر» نامد. موضوع حمایت از بشر در برابر بلاهای طبیعی زمانی اهمیت بیشتری می‌یابد که در ابعاد وسیع منطقه‌ای، ملی و جهانی گسترش یابد، که لزوم حمایت از حقوق افراد در معرض آسیب در اولویت جامعه بشری و مساعدت و همکاری جهانی را اقتضاء می‌نماید. البته برای درک واژه پاندمیک جهانی به کار رفته توسط سازمان بهداشت جهانی و میزان حمایت و مساعدت مشترک جهانی مورد نیاز، لازم است به واژه‌ها و مفاهیم مرتبط با این بیماری اشاره نمود.

اندیمیک (Endemic)، نوعی بیماری است که به طور دائم در یک منطقه یا جمعیت خاص وجود دارد مانند مالاریا در مناطقی از آفریقا که یک نگرانی مداوم است. اوتبریک (Outbreak) یا شیوع به معنی «وقوع ناگهانی» یا «فوران» بیماری و زمانی است که بیماری یا حادثه ناخوشایندی به طور ناگهانی شروع می‌شود، مثل شیوع وبا و جنگ. شیوع تقریباً مترادف با واژه اپیدمیک تلقی می‌شود (Cambridge Dictionary Online, 2020). اپیدمی (Epidemic) «نوعی شیوع از بیماری است که به سرعت گسترش می‌یابد و در زمان واحد افراد زیادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد»، تعریف شده است. پاندمیک یا همه‌گیری (Pandemic) نوعی همه‌گیری (با دامنه و پوشش بیشتر) بیماری است. به عبارتی، پاندمیک شیوع نوعی بیماری است که در یک منطقه جغرافیایی گسترده رخ می‌دهد و بخش فوق‌العاده بالایی از جمعیت را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در حالی که پاندمیک می‌تواند به عنوان نوعی از اپیدمیک طبقه‌بندی شود، ما نمی‌توانیم بگوییم که اپیدمیک، نوعی پاندمیک است. اپیدمی که از واژه یونانی epidēmios نشأت می‌گیرد، به معنای در داخل کشور، در بین مردم، شیوع یک بیماری است و می‌تواند معانی وسیع‌تری داشته باشد، مانند «بیش از حد شایع»، «مسری» یا «بسیار مشخص» رشد و گسترش گسترده (اغلب به معنای غیرپزشکی استفاده می‌شود). پاندمیک یا همه‌گیر در یک مفهوم گسترده و غیر پزشکی کمتر بکار می‌رود، اما مفهوم دیگری نیز دارد، از جمله «تأثیرگذاری بر اکثر مردم یک کشور یا تعدادی از کشورها و در اکثر نقاط جهان و در شرایط متنوع زیست محیطی، و یا به عشق مشترک یا حسی مربوط می‌شود (در این معنی آخر این کلمه معمولاً با ارزش است). پاندمیک از واژه یونانی pandēmos (از همه مردم) که خود از pan (کل، همه) و dēmos (مردم) اخذ می‌شود، نشأت می‌گیرد (Merriam-Webster Dictionary Online, 2020).

با تشریح معنای و مفاهیم مرتبط با کروناویروس و مباحث «شیوع و همه‌گیری»، و گزارش و رویکرد سازمان بهداشت جهانی، می‌توان عنوان نمود که کووید ۱۹ یک بیماری مسری کشنده با شیوع جهانی و به عبارتی یک «پاندمیک» جهانی محسوب می‌شود، لذا جهت کنترل یا ریشه‌کن شدن، مستلزم همکاری جمعی و مساعدت تمام کشورها و ملت‌ها در برنامه‌ای هماهنگ و تحت هدایت سازمان بهداشت جهانی است.

۲. اصل لزوم حمایت از حقوق انسانی افراد در معرض آسیب کروناویروس

بر اساس یافته‌های اخیر دانشمندان علم پزشکی، تقریباً همه افراد در برابر این بیماری مصون نیستند، اما درجه اثرگذاری بر اساس متغیرهای مختلف نظیر سن، جنسیت، سطح ایمنی و مقاومت

بدن افراد متفاوت خواهد بود و تاثیراتی خفیف نظیر سرماخوردگی ساده تا مرگ را در پی دارد. بی‌شک، همه افراد به دلیل عدم مصونیت ذاتی در برابر این بیماری نیازمند سازوکارهای حمایتی هستند، اما سطح حمایت به عوامل مختلفی نظیر میزان توانایی مالی یا دسترسی به امکانات اولیه و ضروری متغیر خواهد بود. کووید ۱۹ در حوزه‌های مختلفی، حقوق انسانی را تحت الشعاع خود قرار می‌دهد، به گونه‌ای که برخی مبتلا شده و عده‌ای هم به دلیل رکود اقتصادی، تعطیلی بسیاری از نهادهای تولیدی، بیکاری، فقدان یا کاهش درآمد و در اثر کمبود غذا، سوءتغذیه، گرسنگی، تشنگی، فقدان سرپناه، عدم دسترسی به امکانات بهداشتی و درمانی، فقر و غیره در معرض سایر بیماری‌ها و حتی مرگ ناشی از این عوامل قرار می‌گیرند. هرچند همه افراد در معرض این بیماری قرار دارند، اما آسیب‌پذیرترین افراد که نیازمند حمایت و مساعدت بیشتری هستند عبارتند از: «افراد تنها، بی‌خانمان، فقرا، کارگران، مهاجران، زندانیان، گروه‌های اقلیت، پناهنده‌گان، آواره‌گان داخلی، کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست، بیماران خاص، سالمندان، معلولان، کارگران، زنان دارای وضعیت خاص، معتادان (OHRC, 2020: 2-4).

آسیب‌های وارده ناشی از همه‌گیری کروناویروس را می‌توان در دو حوزه سلامت جسمی و سلامت روانی تقسیم بندی نمود:

الف- سلامت جسمی: مسائلی همچون فقر، گرسنگی، تشنگی، سوءتغذیه، کمبود مواد مغزی و ویتامین‌ها، کاهش ایمنی بدن، معیشت و رفاه، کار، شغل، تولید، کسب و کار، منابع کم، محرومیت از حق‌ها و آزادی‌ها می‌تواند برخی افراد را در معرض این بیماری و سایر بیماری‌ها قرار دهد. لذا به منظور صیانت از سلامتی جسمی، این افراد نیازمند حمایت‌های مالی، تامین حداقل امکانات ضروری اولیه (غذا، آب، مسکن و سرپناه)، سازوکارهای جبرانی و خسارتی از سوی سایر افراد و دولت می‌باشند.

ب- سلامت روانی: روح و روان افراد در اثر بلایا و حوادث ناخوشایند دچار آسیب می‌شود. استرس، اضطراب، افسردگی، درماندگی، استیصال، ناامیدی، خشم، عصبانیت، احساس شکست، ناکامی و ترس یا مصیبت نشات گرفته از دست‌دادن خانواده، دوستان، بستگان، کار، درآمد، مالکیت، روابط احساسی و اجتماعی، حریم خصوصی، جدایی خانواده، عدم امنیت، ایجاد اختلال در روابط اجتماعی و اعتماد به نفس و غیره می‌تواند افراد را در معرض اختلالات روانی قرار دهد، لذا مداخلات روانپزشکی، روانکاوی، مشاوره، مددکاری و مراقبت‌های بهداشت روانی باید به عنوان بخشی از پاسخ بهداشتی، فوراً در دسترس قرار گیرد. (WHO, 2019: 4-6) حمایت و انجام مراقبت‌های روانشناختی از «افراد سالمند تنها» (AGE Platform Europe, 2020: 3)، بیماران روانی، افراد تحت اختلالات روانی شدید، ساکن در خانه‌های بهزیستی، «اشخاص معلول و ناتوان حرکتی

به دلیل انزوای اجتماعی» (3: UHCHR, 2020)، افراد در زندان، نظامیان در پادگان، حقوق آموزشی، پرورشی، بهداشتی و ورزشی کودکان، در این شرایط بسیار مهم است. بیماری کرونا به شیوه‌های مختلفی به حقوق و آزادی‌های افراد در حوزه‌های خصوصی و عمومی آسیب وارد می‌نماید و قطعاً مخاطرات و مشکلاتی را به بار خواهد آورد و رفع آن‌ها و در کوتاه‌مدت و بلندمدت نیازمند حمایت‌ها و نظام جبران‌های مادی و معنوی است. اعمال محدودیت‌های ناشی از «قرنطینه، استفاده از نظارت‌های الکترونیکی نظیر دست‌بند‌های هوشمند ردیابی، نصب برنامه شناسایی روی دستگاه همراه» (5: Sean, 2020) و «اعلام وضعیت اضطراری از سوی دولت»، (2: IFES, 2020) بر بسیاری از حق‌ها و آزادی‌ها تأثیرگذار بوده و سلامت جسمی و روحی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد، لذا عدم حمایت‌های مقتضی از افراد در معرض آسیب بیماری کرونا یا انواع حوادث و رخدادهای ناخوشایند می‌تواند آثار مخربی بر پیکره جامعه وارد نماید چرا که زمینه‌های بروز خشونت، ناهنجاری‌های اجتماعی، بی‌ثباتی، ناامنی، تخریب، خشونت اجتماعی و خانگی، شرارت، آزار و اذیت، ارتکاب جرایم، شورش، اعتراض، خودکشی، سوءاستفاده، بهره‌کشی، استثمار، بردگی، حقارت، تحقیر، تبعیض، نابرابری، بی‌احترامی و نقض حق‌ها و آزادی‌های فردی و اجتماعی را فراهم می‌نماید.

نوع دوستی متأثر از کرامت انسانی، ضرورتی اجتماعی است. همدلی و انسان دوستی همواره در متون فلسفی، مذهبی، سیاسی، فرهنگی، باستانی، حقوقی، اجتماعی و ادبیاتی مورد تأکید و توجه بوده است.^۳ چرا که آدمیان اعضای یک پیکره بوده و هرکسی برخوردار از نعمتی است و بشکرانه آن باید به معاضدت و دستگیری از دیگران پرداخت تا کل افراد جامعه جهانی در توفیق و سعادت هموعان موفق، متنعم و سعادت‌مند شریک شوند. ماهیت وجوی یکسان و مشابه بشریت و مشترک بودن بسیاری از نیازهای فطری و طبیعی، اقتضای همدلی، همکاری و مساعدت مشترک در سطح جهانی را برای کاهش آثار مخرب بمبارهای همه‌گیر و سایر رخدادهای نامطلوب را اقتضاء می‌نماید. چالش مهمی که در دوران بیماری همه‌گیری پدید می‌آید، تعارض اعمال محدودیت‌های دولتی ناشی پیشگیری، مهار و درمان بیماری جهت صیانت از بهداشت و سلامت عمومی با حقوق بشر افراد مانند آزادی رفت و آمد و اجتماعات، حقوق آموزشی، اشتغال و عدم تبعیض و غیره است. لذا به نظر می‌رسد صیانت از حق سلامتی و بهداشت عمومی با سایر حقوق و زیست جمعی پیوند عمیقی خورده است و اثرگذاری این دو بر هم گریزناپذیر است. مهمترین موضوع در شرایط بحرانی، مدیریت این چالش و تعارض توسط دولت است. به عبارتی، دولت مکلف است با اتخاذ تدابیر و راهبردهای کارآمد ضمن حفظ سلامت عمومی و اقدامات لازم برای پیشگیری، مهار و

درمان بیماری همه‌گیر، تدابیر لازم برای صیانت از حقوق بشر و بویژه حمایت از افراد آسیب‌پذیر نیز انجام دهد. پس سیاست‌ها و راهبردهای دولت ذوجهتین است.

در نهایت اینکه، لزوم حمایت گسترده، برابر، بی‌طرفانه، بدون تبعیض، عام و فراگیر برای کلیه افراد در معرض آسیب از سوی سایر افراد، ملت‌ها، دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی و مردم‌نهاد برای مقاله با بیماری کووید ۱۹ بسیار ضروری است. اما اصل لزوم حمایت، چگونه می‌تواند تبدیل به یک الزام اخلاقی و تکلیف درونی یا قانون عام همگانی شود، نیازمند تئوری پردازی است. این مهم، هدف اساسی مقاله را پوشش می‌دهد که در بند بعدی به فرایند موجه‌سازی اصل لزوم حمایت از حقوق انسانی افراد در پرتو بنیادهای اخلاق و وظیفه‌گرایی کانتی پرداخته می‌شود.

۳. بنیادهای اخلاق و وظیفه‌گرایی^۴

نظریات وظیفه‌گرا، نظریه‌هایی فاعل‌محور هستند که اعمال را از درون به بیرون (Insude-out) ارزیابی می‌کنند (یعنی در ارزیابی اعمال، نیت و قصد فاعل اهمیت دارد). بنابراین هر شخصی (فاعل)، مسوول رفتار اخلاقی خویش است. اگر ما رفتار اخلاقی را از بیرون به درون کاوش کنیم، بنیاد و اساسی برای ارزیابی اعمال داریم که آثار و نتایج ارزشمند است؛ آنچه برای ما اهمیت خواهد داشت، آثار و نتایجی هستند که عمل واقعا ایجاد می‌کند. اما اگر رفتار اخلاقی را از درون به بیرون کاوش کنیم، تمرکز ما بیشتر بر اصول، ملاحظات یا دلایلی خواهد بود که اشخاص باید در انجام دادن یا انتخاب عمل همواره مد نظر داشته باشند». (Darwall, 2003: 130) به نقل از: موحدی، ۱۳۸۹: ۱۷۳)

جهت فهم بنیادها و مفاهیم اخلاق وظیفه‌گرا، ابتدا مفهوم وظیفه‌گرایی، سپس به نظریه اخلاقی وظیفه‌گرایی کانت می‌پردازیم.

۱-۳- مفهوم وظیفه‌گرایی

وظیفه‌گرایی معادل «Deontology» است که از ترکیب دو واژه یونانی «Deonto» به معنای «الزام و وظیفه» و «Logos» به معنای «شناخت» است که مجموعاً «وظیفه‌شناسی» معنا می‌دهد. (اترک، ۱۳۸۹: ۲۸) در وظیفه‌گرایی، نوعی الزام و تکلیف وجود دارد. به عبارتی، در انجام یا عدم انجام فعلی، انسان ملزم و مکلف است و منشا این الزام به فعل ارادی توأم با ملاحظات و محاسبات عقلانی بازمی‌گردد و فرد در مقام انجام فعل ارادی خود را مکلف می‌داند. وظیفه نقطه مقابل نتیجه است. در نتیجه‌گرایی ملاحظات سودانگاری و منفعت‌جویانه وجود دارد. در واقع، نتایج یک رفتار، عامل اصلی انجام یا عدم انجام فعل است. با غلبه سود بر ضرر است که فرد رفتاری را

انجام می‌دهد و آن را ملاک درستی و بدی می‌داند. در نگرش وظیفه‌گرایی، ملاک و معیار «صواب و خوبی و بایستگی یک کار آن است که هماهنگ با وظیفه باشد». (مصباح‌یزدی، ۱۳۸۴: ۲۶) در این ارتباط کانت می‌گوید: اگر دشمن یک ملت از شما سوالی بپرسد که با پاسخ درست ممکن است باعث قتل عام آن ملت شوید شما حق ندارید دروغ بگویید چرا که دروغ گفتن یک عمل ضداخلاقی است و هیچ غایتی نمی‌تواند زشتی آن را از بین ببرد. پس یک عمل یا قاعده اخلاقی می‌تواند صرفاً به دلیل واقعیت دیگری که مربوط به آن است یا به دلیل طبیعت خودش درست یا الزامی باشد. (فرانکنا، ۱۳۹۲: ۴۶-۴۷)

۲-۳- اخلاق وظیفه‌گرایی کانت

اخلاق وظیفه‌گرایی عمدتاً بر اساس تفکرات و فلسفه اخلاق ایمانوئل کانت پایه‌ریزی شده است (ر.ک. اترک، ۱۳۹۲) و مبنای اخلاق در نظر وی به بنیادهای عقل عملی باز می‌گردد. در واقع، کانت برای توجیه اخلاقی بودن یک گزاره یا رفتار به آموزه‌های عقل عملی و ماوراءالطبیعه متوسل می‌شود. کانت فیلسوفی اخلاق‌گرا و عقل‌گرا است و معتقد بود که نظام سیاسی و حقوقی بر بنیاد اخلاقی قرار دارد و منشا تولید قانون، گزاره اخلاقی است. عمده نظریات کانت در خصوص اخلاق در دو اثر معروف‌اش تدوین شده است: کتاب «بنیاد مابعدالطبیعه اخلاق» و کتاب «نقد عقل علمی». (ر.ک. کانت، ۱۳۹۴ و کانت، ۱۳۹۱)

طرح کلی نظریه اخلاق وظیفه‌گرایی کانت بدین شرح است:

۱. توجه به نیت و انگیزه فاعل (حسن فاعل) و دخالت دادن آن در ارزش اخلاقی عمل؛

۲. ذاتی دانستن اوصاف درستی و نادرستی برای اعمال و دخیل دانستن نتایج در درستی یا نادرستی اعمال؛

۳. عقل عملی را زیر بنا و بنیان قواعد اخلاقی دانستن؛

۴. مشخص شدن وظایف اخلاقی با مراجعه به امر مطلق». (حاجتی‌شورکی و عارفی، ۱۳۹۳:

(۱۸)

قانون اخلاقی، امری تجربی نیست، بلکه مقدم بر تجربه بوده و ماهیتی پیشینی دارد و «این قانون ناشی از عقل است که در انطباقش با عمل، عقل عملی خوانده می‌شود و در همه کس یکسان بوده و مقدم بر هرگونه تجربه است. اگر انسان تنها و تنها موجودی عاقل می‌بود، از قانون اخلاقی که در نهاد وی مفطور است با صرافت کامل تبعیت می‌کرد ولی از آنجایی که انسان احساس هم دارد؛ یعنی تحت تأثیر تمایلات قرار می‌گیرد گاه از پیروی از قانون اخلاقی منحرف می‌شود». (فتحی، ۱۳۹۳: ۲) کانت بر این باور است که همان‌طور که در عقل نظری دسته‌ای از احکام بدیهی وجود دارد، در محدوده عقل عملی هم دسته‌ای از احکام هستند که عقل انسان مستقلاً آنها را

درک می‌کند. البته چنانچه خود کانت نیز تصریح می‌کند تنها یک عقل داریم که از دو طریق با متعلقات خود سروکار دارد گاه به متعلق خود تعیین می‌بخشد، در حالی که متعلق مزبور در اصل از منشأ دیگری غیر از خود عقل، ناشی شده است و گاه به متعلق خود واقعیت می‌بخشد که اولی را عقل نظری و دومی را عقل عملی می‌نامد. (فتحی، ۱۳۹۳: ۳ و کاپلستون، ۱۳۹۳، ج ۶: ۳۱۹)

کانت تلاش داشت که تولید قواعد اخلاقی را فرا تجربی و پیشینی نماید، از این جهت بنیاد ماوراءالطبیعه برای آن ترسیم می‌نماید. (کاپلستون، ۱۳۹۳، ج ۶: ۳۲۰) مابعدالطبیعه یعنی یک امر غیرتجربی و حقیقی که قبل از مراجعه به طبیعت انسان و هر امری مربوط به طبیعت انسانی مانند لذت، سود و اموری از این دست بتواند منشاء حکم اخلاقی باشد. این امر غیرتجربی به نظر کانت همان عقل عملی است. گاهی گفته می‌شود کار کانت در اخلاق، یافتن مبنای عنصر پیشینی حکم اخلاقی در خود عقل است. (کاپلستون، ۱۳۹۳، ج ۶: ۳۲۱) از نظر کانت، دستور و الزام اخلاقی، خصلت «امر مطلق»^۵ دارد. امر مطلق در نظر وی یک قانون ضروری و کلی و ذاتا درست است. امر مطلق، در مقابل امر مشروط^۶ (وابسته به نتیجه یا غایت) قرار دارد. یعنی گزاره اخلاقی مطلقا درست است و وابسته به انطباعات حسی و نتایج خیر و شر آن نیست. «امر مطلق به مثابه آزمونی برای تطابق با تکلیف، یا آنچه در واقع به معنای قانونیت اعمال است، لحاظ می‌گردد، نه آزمونی برای اخلاقیات اعمال». (هوفه، ۱۳۹۲: ۱۶۱ و ر.ک. عابدی‌شاهرودی، ۱۳۹۵: ۲۵-۵۵)

امر مطلق کانت همچون قاعده طلایی است و ملاک و معیاری برای تشخیص اخلاقی و غیر اخلاقی بودن یک دستور یا الزام است و در واقع ماکزیم یا دستوری ماهیت و وصف الزامی و تکلیفی دارد که منبعث از عقل عملی بوده و ماهیت امر مطلق را داشته باشد. ویژگی دیگری که کانت علاوه بر مطابقت با امر مطلق ذکر می‌کند این است که تکلیف صرفاً باید به نیت ادای وظیفه صورت پذیرد و هیچ انگیزه دیگری از قبیل مصلحت و نفع شخصی و یا میل طبیعی در تحقق آن دخالت نداشته باشد و همین نکته است که ارزش افعال را تعیین می‌کند. (کانت، ۱۳۹۴: ۱۲-۳۴)

این امر منبعث از مولفه دیگری در فلسفه اخلاق کانت به نام «اراده نیک»^۷ است. اراده نیک، ملاک و معیاری است برای تشخیص گزاره اخلاقی. اراده نیک به خودی خود و بدون هیچ قید و شرطی، درست است هر چند نتایج مطلوب نداشته باشد. در تبیین اراده نیک کانت بیان می‌دارد: «اراده‌ای که تنها برای تکلیف عمل می‌کند اراده نیک است». (کاپلستون، ۱۳۹۳، ج ۶: ۳۲۴) تنها چیزی که به خودی خود، خوب است، صرفاً اراده نیک است به این دلیل که ناشی از افعال عقلانی و ارادی است، نه به خاطر آثار و نتایج‌اش. عمل بر اساس اراده نیک، نوعی وظیفه است. از نظر کانت وظیفه عبارت است: «ضرورت عمل کردن از سر احترام به قانون است». (کانت، ۱۳۹۴: ۲۴)

در اراده نیک، نوعی تکلیف نهفته شده است و الزام اخلاقی، از سر تکلف واقعیت خارجی می‌یابد. اراده نیک عاری از هرگونه انطباعات حسی است و تمایل و انگیزه‌های در آن دخیل نیست و رفتار زمانی اخلاقی است که صرفاً برای انجام تکلیف انجام شده باشد و در پی کسب نتایجی اعم از خیر یا شر و توأم با احساس نظیر تنفر، لذت، ترس، غرور، خودستایی و غیره نباشد. کانت اراده نیک را از سایر اراده‌ها و انگیزه‌ها تفکیک می‌نماید و افعال انسان را به سه دسته تقسیم می‌نماید: ۱. افعالی که از سود و مصلحت شخصی از انسان صادر می‌شود. ۲. افعالی که از روی تمایل بی‌واسطه انجام می‌شود. ۳. افعالی که شخص صرفاً برای انجام تکلیف و بدون هیچ تمایلی آنها را انجام می‌دهد. (محمدرضایی، ۱۳۸۹: ۵۴) در واقع، اعمال نوع اول و دوم اخلاقی نیستند؛ چرا که نوعی نتیجه‌گرایی است و وصف مشروط را دارند و لذت یا دوری از ضرر یا کسب سود و منفعت در آن وجود دارد و از سر وظیفه نیست، لذا فقط نوع سوم واجد ارزش اخلاقی است.

کانت ادای تکلیف را با قانون احترام تلفیق می‌نماید و می‌گوید: «عمل برای ادای تکلیف، یعنی عمل بخاطر احترام به قانون اخلاقی تکلیف، لزوم عمل کردن ناشی از احترام به قانون است.» (کاپلستون، ۱۳۹۳، ج ۶: ۳۲۶ و کانت، ۱۳۹۴: ۶۰) از منظر کانت به این دلیل باید به قانون اخلاقی تکلیف احترام گذارد که صرفاً قانون است و این قانون وصف کلی و غیرمشروط دارد و قابل نقض در هیچ شرایطی نیست. چنین قانونی در فلسفه اخلاق کانت عنوان قانون طلایی «امر مطلق» دارد. تعبیر کلیدی و بنیادی کانت در وصف قانون امر مطلق اینگونه است: «تنها بر پایه آن آیینی رفتار کن که در عین حال بخواهی که [آن آیین] قانونی عام باشد». (کانت، ۱۳۹۴: ۶۰) قانون امر مطلق با تلفیق اراده نیک، معیاری است برای تشخیص اینکه آیا یک دستور ذهنی فرد اخلاقی است یا غیراخلاقی. یعنی چنانچه فرد بخواهد دستور ذهنی را اخلاقی بداند یا خیر، باید اینگونه فکر کند که تبدیل به قانون عام جهانی شود و کلیه افراد چنین رفتاری را انجام دهند و دستوردهنده آن اولین نفری است که تابع این قانون عام قرا می‌گیرد. پس نباید رفتاری را انجام دهیم که افراد از آن متضرر شوند، حتی خود فرد تولیدکننده دستور. به طور مثال، اگر شخصی اعتقاد دارد که دزدی خوب است، پس باید تبدیل به قانون عام جهانی شود و سایر افراد مجاز به دزدیدن اموال چنین فردی می‌باشند.

در نظر کانت، امر مطلق، امری فرا تجربه و پیشینی است و موید رفتار انسان توأم به کرامت انسانی است بدون اینکه به سودانگاری منتج شود. در این راستا، کانت می‌گوید: «چنان رفتار کن تا بشریت را چه در شخص خود و چه در شخص دیگری همیشه به عنوان یک غایت به شمار آری، و نه هرگز تنها همچون وسیله‌ای» (کانت، ۱۳۹۴: ۷۴) ارائه چنین قانون کلی و تعمیم‌پذیری

برای اخلاقی بودن دستور یا رفتار، به دلیل عدم توجه به انگیزه‌ها، انطباعات حسی و نتایج خیر و شر حاصله، کانت را در زمره اندیشمندان نظریه اخلاقی وظیفه‌گرا قرار می‌دهد.

مصلحت اندیشی، منفعت محوری، سودانگاری و ضرورت انگاری، از جمله آسیب‌های جدی برای اخلاق وظیفه‌گرا محسوب می‌شوند، چرا که می‌توانند قانون کلی و ضروری و الزامی را استثناپذیر کنند و موجبات نقض قاعده طلایی و امر مطلق کانتی را فراهم نمایند. بدون تردید جامعه‌ای که در آن دروغ رواج دارد، جامعه‌ای است که در آن قانون و قراردادهای و قول‌ها اعتبار خود را از دست می‌دهد. اما گاهی ضرورت ایجاب می‌کند دروغ بگوییم. پس گاهی لازم است به دلایل خوب، دروغ گفت. کانت در پاسخ می‌گوید: قانون اخلاقی از آن جهت که قانون است بی قید و شرط است. پس منع دروغ هر قدر هم که دروغ گفتن ضروری باشد استثنا‌بردار نیست. کانت اعتقاد راسخ دارد ضرورت‌ها قانون ستیزند و به محض این که ضرورت، عذری برای کوچکترین استثنا در قانون اخلاق دانسته شود؛ سرانجام جوازی برای نقض همه قواعد اخلاق خواهد بود. (سالیوان، ۱۳۸۰: ۹۸) قانون راست‌گویی و صداقت استثنا‌ناپذیر است و تابع هیچ قید و شرطی نیست و در هر زمانی و در هر مکانی دروغ‌گویی ممنوع است و ما در داشتن صداقت، ملزم به احترام به قانون کلی و امر مطلق هستیم و راست‌گویی از سر تکلیف و انجام وظیفه است. هر چند نتایج منفی را برای انسان به همراه داشته باشد.

۴. آثار عملی اخلاق وظیفه‌گرا در حمایت از حقوق انسانی افراد در برابر

کووید ۱۹

در تحلیل و اثبات اینکه بر بنیاد اخلاق وظیفه‌گرای کانت می‌توان به گزاره «لزوم حمایت از حقوق انسانی افراد در برابر بیماری همه‌گیر کووید ۱۹»، دست یافت، باید عنوان نمود که اخلاق وظیفه‌گرای کانتی در صورت نهادین شدن، ارائه‌دهنده نوعی از اخلاق و رفتار متحدالشکل و همسان در اکثر شهروندان است که در خصوص گزاره‌های اخلاقی و رفتار درست، قضاوت یکسانی بر اساس وظیفه و عمل همگانی به تکلیف را خواهند داشت. اقتضای عمل به تکلیف، تضمین اصل بیطرفی در انگیزه و رفتار و عدم تبعیض در عمل را به همراه دارد؛ چرا که عمل از سر وظیفه و بر اساس قانون امر مطلق، در عمل، همه رفتارها و انگیزه‌ها به طور بیطرفانه بروز و ظهور خواهد کرد. اصل بیطرفی حلقه مفقوده در اکثر مناقشات، تعارضات و تنش‌های اجتماعی و سیاسی و زمینه‌ساز بروز تعصبات، جانبداری‌ها، تبعیض‌ها و جنگ‌ها در عرضه داخلی و بین‌المللی است.

قواعد اخلاق و وظیفه‌گرایی کانت، با اعمال و تجویز رفتار مبتنی بر وظیفه و تکلیف انسانی، موجب تولید رفتارهای بیطرفانه و به دور از هرگونه رفتار و عملکرد تعصب‌آمیز، جانبدارانه، تبعیض-آمیز، سودجویانه، منفعت‌طلبی، لذت‌انگاری و شخصی می‌شود و انگیزه درونی فرد و رفتار بیرونی انسان، بدون توجه به آثار و نتایج، می‌تواند تضمین‌بخش حقوق و آزادی‌های دیگران باشد. با چنین رفتاری است که انسان، سایرین را همچون خود می‌پندارد و بر اساس قانون امر مطلق و قانون جهانی کانتی، مکلف به انجام فعلی می‌شود که تضمین‌کننده حقوق همگانی افراد از جمله فاعل رفتار می‌شود.

اخلاق وظیفه‌گرا، به دلیل استخراج از عقل عملی، اراده نیک و امر مطلق و هماهنگی و انطباق با فطرت و طبیعت بشر، می‌تواند ایجادکننده رفتارهای اخلاقی متحدالشکلی در عرضه اجتماع شود و وجود انگیزه‌ها و رفتارهای یکسان، ناخودآگاه درک مشترکی از رفتارهای اخلاقی اجتماعی در عرصه عمومی ایجاد می‌نماید. لذا چنین رفتارهای متحدالشکلی منجر به رعایت حقوق همه انسان-ها، نظم، امنیت و صلح و آرامش می‌شود. رفتار وظیفه‌گرایانه انسانی، تولیدکننده نگرش‌های انسان‌دوستی، همکاری، وفاداری، بخشش و حمایت می‌شود و عامل مهمی در صیانت و پاسداشت از حقوق بنیادین بشر می‌شود؛ چرا که همان درک مشترک ناشی از رفتار اخلاقی همگانی، تضمینی برای احترام به حقوق بشر و ایجادکننده حق‌های مشترک و یکسان محسوب می‌شود. در واقع، اعتقاد و پذیرش عقلی (مبتنی بر وظیفه) چنین حق‌هایی، تضمینی طبیعی برای رعایت حقوق بشر در جامعه می‌شود. همچنین قانون کرامت انسانی و احترام به قانون کلی و خدشه‌ناپذیر کانتی و لزوم و ضرورت عمل به تکلیف اخلاقی، احترام به همه تبدیل به رفتارهای فطری و طبیعی همه انسان‌ها می‌شود که تحت هیچ شرایطی قابل نقض نیست و همواره همه شهروندان تابع چنین قانون الزامی هستند. بر این اساس، پرورش فاعلان اخلاقی در جامعه و نهادین شدن رفتار مبتنی بر وظیفه‌گرایی، بیم هرگونه سوء استفاده، ظلم، ستم، تضییع حق و عدالت، جنگ و جدال، خیانت، جنایت، خودکامگی، اقتدارگرایی، بهره‌کشی، منفعت‌جویی، لذت‌طلبی و هرگونه رفتار مغایر کرامت انسانی را از بین می‌برد.

اخلاق وظیفه‌گرا، تاثیر شگرفی در تضمین بیطرفی هر شهروند دارد و باعث می‌شود منافع هر فردی در همسویی با منافع سایرین تفسیر شود و همه در بهره‌مندی از منافع عمومی از موقعیت برابری برخوردار هستند، لذا هرگونه تبعیضی ممنوع است و در استفاده از ثروت، قدرت، منافع و حق‌ها، نوعی «عدالت توزیعی» برقرار می‌شود. همچنین منافع و مطالبات بنیادین همه افراد به صورت مساوی نگریسته می‌شود و هیچ فردی دارای «امتياز و حق ویژه‌ای» نیست. بنابراین، مطالبات بنیادین هر شخصی همچون سایر افراد باید مهم تلقی شوند. نتیجه نهادین شدن اخلاق

وظیفه‌گرا در هر فردی، ایجاد نوعی کنترل درونی در وجود همه افراد است که در عمل اخلاق وظیفه‌گرایی موجب تضمین کنترل فرد بر اراده و رفتار خود بر اساس وظیفه می‌شود. رفتار وظیفه‌گرایی با رویکرد نوع‌دوستی بی‌طرفانه، منتج به حمایت بی‌دریغ از سایر افراد و موجب رعایت منافع عمومی و تامین حقوق دیگران می‌شود، چرا که در این خصوص وظیفه و تکلیف اخلاقی درونی در فرد وجود دارد.

به طور مثال، فرد در تولید مواد بهداشتی مکلف به رعایت حق سلامت خود و دیگران است و در این راستا با انگیزه خدمت به سلامت انسان مکلف به تولید با کیفیت‌ترین کالا می‌شود. چنین رفتاری در جهت رعایت کرامت انسانی خود و دیگران و به نوعی بیطرفانه است و هنگام تولید کالا، حب و بغض، لذت، منفعت، سود و مصلحت هیچ‌کس حتی خود را در نظر نمی‌گیرد و فقط به انجام وظیفه، یعنی تولید بهترین و با کیفیت‌ترین کالا، جهت تضمین حق سلامت بشر فکر می‌کند، حال تفاوتی ندارد که سود یا زیان مالی برای خود به وجود آورد. در واقع چنین رفتاری، دارای اوصاف عدم‌جانبداری، نفی تبعیض، اصل برابری و حق‌محوری در نظام حقوق بشر است که می‌تواند تحقق بخش آرامش، امنیت و سلامتی برای همه انسان‌ها در دنیا شود.

متاثر از مبانی توجیهی اصل حمایت از حقوق افراد در برابر حوادث ناخوشایند بویژه بیماری‌های همه‌گیر بر بنیادهای اخلاق وظیفه‌گرایی کانت، حال می‌توان به مصادیق و اقدامات عملی در جهت احیاء و تقویت حقوق انسانی اشخاص آسیب‌پذیر در مقابل کروناویروس به شرح ذیل اشاره نمود:

الف- اقدامات حمایتی حقوقی و سازمانی دولت

اقدامات دولت در مدیریت بیماری همه‌گیر کروناویروس، عمدتاً بر اساس قواعد حقوقی و مدیریتی ساماندهی می‌شود، اما اجرای آن قواعد در عرصه عمل با قواعد اخلاقی پیوند خورده می‌شود. حال با تلفیق قواعد حقوقی و اخلاق وظیفه‌گرایی کانت در مواجهه با این بیماری، تکالیفی برای دولت به شرح ذیل می‌توان متصور نمود:

۱- وضع قوانین و مقررات و سیاست‌های راهبردی (ACHPR, 2020: 3-9): دولت‌ها در جهت صیانت از حیات مردم، مکلفند برای مقابله با بحران ناشی از کروناویروس، قوانین و مقررات لازم در تمام حوزه‌های مربوطه را وضع و سیاست‌های راهبردی آنها در خصوص انواع حمایت‌ها از اقشار آسیب‌پذیر را اتخاذ نمایند تا کلیه اقدامات دولت و مردم در چارچوب قانون صورت گیرد.

۲- اتخاذ و اعلام سیاست‌های پیشگیری، مهار و درمان بیماری: (Manitoba Human Rights Commission, 2020: 2-5) بعد از اعلام وجود بیماری و احتمال شیوع و همه‌گیری آن، فوراً تمام امکانات و نهادها در مسیر پیشگیری، مهار و درمان بیماری باید توسط دولت هماهنگ و بسیج شوند.

۳- اعلام وضعیت اضطراری و قرنطینه: (OHCHR, 2020: 1-2) به جهت صیانت از بهداشت و سلامت عمومی و جلوگیری از همه‌گیری گسترده، دولت بر اساس قواعد حقوق اساسی می‌تواند اعلام وضعیت اضطراری یا قرنطینه نموده و «محدودیت‌هایی را برای حق‌ها و آزادی‌ها» (قربان‌نیا، ۱۳۸۶: ۳۷) اعمال نمایند. اما باید به طور موقت، محدود، معقول، متناسب و با رعایت حقوق بنیادین اشخاص صورت گیرد.

۴- ابلاغ دستورالعمل‌های بهداشتی و مراقبتی: به منظور ساماندهی اقدامات و اطلاع کلیه مقامات اجرایی، کارکنان درمانی و عمومی از وظایف و تکالیف خود، دولت باید دستورالعمل‌های مراقبتی، بهداشتی و درمانی را به نحو مقتضی و در اسرع وقت ابلاغ نماید.

۵- تشکیل ستاد مدیریت بحران: به منظور هماهنگی در اقدامات موثر دولت و همسو نمودن تمام نهادها و سازمان‌ها در مقابله با بیماری، تشکیل ستاد مدیریت بحران بیماری همه‌گیر بسیار ضروری است.

۶- تاسیس مراکز درمانی و بهداشتی مطلوب: به جهت کارآمد نمودن فرایند درمان، تاسیس مراکز درمانی ویژه با کلیه تجهیزات مقتضی در درمان فوری کلیه مبتلایان بسیار موثر است. مثل دولت چین که در ۱۰ روز دو بیمارستان تخصصی درمان کروناویروس احداث نمود.

۷- ایجاد پایگاه‌های شناسایی و اطلاع‌رسانی: برای تشخیص به موقع مبتلایان، افراد نیازمند حمایت و اطلاع‌رسانی دقیق و به موقع در خصوص مسائل بیماری کرونا، لازم است کلیه اطلاعات اشخاص اعم از مبتلا و غیرمبتلا داده‌پردازی و ثبت شود تا در صورت نیاز، اقدامات حمایتی و درمانی صورت گیرد و حتی مورد رصد دولت جهت تضمین اجرای دستورالعمل‌های بهداشتی قرار گیرند.

۸- برقراری نظم، امنیت، آرامش و ثبات جامعه: مهمترین موضوع در بحران ناشی از همه‌گیری حفظ ثبات و امنیت کشور است تا در خلاء بوجود آمده موجبات بی‌نظمی داخلی یا تهاجم خارجی فراهم نشود.

۹- حمایت و تضمین حقوق انسانی: دولت مکلف است ضمن اجرای ضوابط بهداشتی و درمانی و محدودساز حقوق و آزادی‌های مردم، باید اقدامات لازم برای تضمین حقوق کلیه افراد بویژه افراد آسیب‌پذیر انجام دهد و بر اجرای موازین حقوق بشری نظارت داشته باشد.

۱۰- تقویت مسئولیت‌پذیری: ترغیب کارکنان دولتی و مردم به کمک به یکدیگر و به کارگیری ظرفیت‌های موجود در این بخش، می‌تواند تا حد زیادی بار سنگین مقابله با این ویروس را از دوش دولت بردارد.

۱۱- اعمال دادرسی منصفانه نسبت به ناقضین قوانین و حقوق بشر: دولت در راستای وظیفه ذاتی خود در تعقیب و مجازات ناقضین قوانین و اجرای عدالت، باید با کلیه مجرمین و متخلفینی که قوانین دوره بحران را رعایت ننموده‌اند و یا موجبات نقض حقوق شهروندی را فراهم نموده‌اند در فرایند دادرسی منصفانه برخورد قانونی نماید. نظیر گرانفروشی، اختکار، تولید کالای تقلبی بهداشتی، شکستن قرنطینه.

ب- اقدامات حمایتی اخلاقی دولت و مردم

حمایت و دفاع از حق‌ها لازم بوده و به علت «بنیادین بودن، قابل سلب نیستند» (ر.ک. طالبی، ۱۳۹۳؛ شهبابی و براتی، ۱۳۹۷) که همواره با قواعد اخلاقی و حقوقی می‌توان تضمیناتی را برای آنها در جامعه نهادینه نمود. در شرایط بحرانی و بیماری همه‌گیری، حقوق مختلفی از افراد تحت تاثیر قرار گرفته می‌شود، اما با مدیریت دولت و مردم بر پایه قواعد اخلاق وظیفه‌گرا می‌توان به انتظام بخشی و حمایت از حق‌ها به شرح ذیل پرداخت:

۱- حق سلامت و بهداشت عمومی: عموم مردم نیازمند مصون ماندن از بیماری همه‌گیر هستند، لذا همه اخلاقاً مکلف هستند در راستای صیانت از سلامت و بهداشت عمومی به هموعان و نیازمندان کمک نمایند.

۲- حق درمان: مبتلایان به بیماری کرونا صرف نظر از غنی و فقیر و به حکم انسان بودن باید مورد درمان رایگان و استاندارد قرار گیرند.

۳- حق بهداشت روانی: متاثر از تنزل روابط اجتماعی و عاطفی، بسیاری از افراد در معرض آسیب‌های روحی قرار می‌گیرند که نیازمند همدلی همه افراد و اقدامات روان‌درمانی، مشاوره و مددکاری در ایجاد تعادل روانی آنها هستند، مثل سالمندان، افراد تنها، افراد دارای اختلال روانی معلولان.

۴- حق حریم خصوصی: همه افراد مکلف هستند از اطلاعات و حریم خصوصی یکدیگر که در استای مدیریت بحران در اختیار پایگاه‌های اطلاعاتی داده شده است، امانتدار و رازدار باشند.

۵- حق آموزش: کلیه دانش‌آموزان و دانشجویان و مددجویان در این دوران باید از آموزش رایگان یا کم‌هزینه برخوردار باشند و افراد غنی و دولت باید زیرساخت‌های ارتباطی و اینترنتی را فراهم نمایند، مخصوصاً برای افراد ساکن در مناطق دوردست و مستمند.

۶- حق مسکن: تامین خانه‌های موقت، تاسیس پناهگاه، استفاده از خانه‌های بلااستفاده و عمومی برای افراد بی پناه، بی‌خانمان و آسیب‌پذیر و بخشش اجاره‌بها.

۷- حق غذا و آب: مهمترین مساله حیاتی بشر، تامین آب و غذا است که بر اساس قواعد اخلاقی باید توسط افراد توانمند و دولت برای اقشار آسیب‌پذیر و افراد در قرنطینه تامین شود.

- ۸- حق اشتغال و درآمد: به علت تعطیلی بسیاری از مشاغل، افراد ضعیف و ناتوان در معرض کاستی در معیشت و رفاه و بیکاری قرار می‌گیرند که نیازمند کمک‌های مالی افراد خیر و دولت می‌باشند.
- ۹- حق مراقبت از افراد خاص: در دوران بیماری کرونا افرادی آسیب‌پذیرتر هستند و قواعد اخلاقی ایجاب می‌نماید نیازهای آنها انسان‌دوستانه مرتفع شود، نظیر معلولین، سالمندان، پناهندگان، آوارگان، بی‌خانمان، کودکان و زنان بی‌سرپرست.
- ۱۰- حق رفتار برابر و بدون تبعیض: در توزیع و اعطای امکانات اولیه به عموم و نیازمندان و افراد آسیب‌پذیر باید موازین اخلاقی و انسانی اعم از برابری و عدم تبعیض رعایت شود.
- ۱۱- حق آزادی بیان و عقیده: همه با رعایت چارچوب‌های قانونی و شرایط اضطراری حق دارند در خصوص مسایل بیماری با هدف ریشه‌کن کردن آن اظهار نظر نمایند.
- ۱۲- حق دسترسی به اطلاعات و اخبار: دولت مکلف است اخلاقاً و قانوناً اطلاعات دقیق و شفاف را به موقع در اختیار مردم قرار دهد و رسانه‌ها اخبار دقیق را منتشر نمایند و مردم با داشتن اطلاعات دقیق بهتر می‌توانند از خود مراقبت و از دیگران حمایت نمایند.
- ۱۳- حق جبران خسارت: افراد آسیب‌دیده از بیماری کرونا حق دارند به طریق مقتضی با استفاده از منابع عمومی و مساعدت افراد توانمند مورد جبران خسارت قرار گیرند.
- ارائه خدمات و اقدامات فوق‌الذکر توسط دولت به عموم و افراد آسیب‌پذیر و نیازمند، با نهادینه‌شدن اخلاق و وظیفه‌گرا در جامعه می‌تواند به نحو مقتضی تامین شوند، لذا نوع‌دوستی منتج از بنیادهای اخلاق تکلیف‌محور کانتی بهترین راهکار خودجوش حمایت از حقوق انسانی افراد در برابر بیماری همه‌گیر کرونا خواهد بود.

نتیجه‌گیری

طبع زیست‌جمعی و اجتماعی بودن انسان و پیوند نیازهای انسان با دیگران، باعث شده، نوع‌دوستی بیش از پیش برای حفظ تعادل جسمی و روحی انسان اهمیت پیدا کند. دریافت و ارائه حمایت، نیاز مشترک همه انسان است، اما فعلیت آن نیاز به پرورش و تعالی دارد، لذا این نیاز را می‌توان بر بنیادهای اخلاقی در انسان نهادینه نمود تا از چنین خصلت ذاتی در راستای حل بحرانی‌های بشری استفاده شود. بیماری همه‌گیری کرونا یا کووید ۱۹ و به تعبیر سازمان بهداشت جهانی «پاندمیک جهانی»، منشا بحران و چالش‌های جدید در دنیا و برای بشریت شده است که قطعاً افراد به تنهایی قادر به رفع آن نیستند و نیازمند حمایت و مساعدت سایرین هستند که در پرتو اخلاق وظیفه‌گرای کانت، این مطالبه بشری را غایتمند و به فعلیت درمی‌آورد و به «گزاره الزام حمایت از حقوق انسانی

افراد در برابر کووید ۱۹» نائل می‌شود. در پژوهش، این گزاره به آزمون نهاده شد و با بررسی نظریه اخلاقی وظیفه‌گرایی کانتی، این نتیجه حاصل می‌شود که این نظریه با تبدیل اصل حمایت به تکلیف درونی و الزام اخلاقی، هر انسانی با عقل و اراده آزاد خود، بدون دخالت و عامل بیرونی، با رویکرد هم‌نیازی و نوع‌دوستی، با درک اراده نیک و ندای درونی خود، به نیازمندان در معرض بیماری کرونا و ویروس پاسخ داده و بدون اینکه به نتیجه، غایت و منفعتی فکر کند، در مقام اقدام عملی کمک و مساعدت به دیگران برمی‌آید و در این راستا، فرد اخلاق‌گرای تکلیف‌محور، بر اساس اصول اخلاق کانتی، هنگام حمایت و کمک به نیازمندان فقط به ماهیت وجوبی و کرامت انسانی آنها توجه نموده و از سر تکلیف عقلانی اخلاقی، هیچ حب و بغضی یا انطباعات حسی خود را دخیل نمی‌نماید، لذا در کمال بیطرفی و مطابق امر مطلق و بدون هیچ تبعیضی، در جهت رفع آثار ناشی از کروناویروس به هم‌نوعان خود در کل دنیا کمک می‌نماید.

پی‌نوشت‌ها

^۱ COVID-19 (Coronavirus)

^۲ pneumonia unknown etiology (unknown cause)

^۳ سعدی (گلستان-باب اول):

که در آفرینش ز یک گوهرند

بنی آدم اعضای یکدیگرند

دگر عضوها را نماند قرار

چو عضوی به درد آورد روزگار

نشاید که نامت نهند آدمی

تو کز محنت دیگران بی غمی

^۴ Deontological Ethics

^۵ Categorical Imperative

^۶ Conditional Imperative

^۷ Good Will

References

- Abedieh Shahroudi, Ali (2016), *The Law of Ethics: Based on Critique of Reason to Reason*, edited by Seyed Hamid Reza Hassani, Qom: Taha Cultural Institute, Taha Book Publication. {in Persian}
- AGE Platform Europe (2020), "COVID-19 and Human Rights Concerns for Older Persons", 1 April 2020, https://www.age-platform.eu/sites/default/files/COVID-19_%26_human_rights_concerns_for_older_persons-April20.pdf.
- African Commission on Human and Peoples' Rights (ACHPR) (2020), Chairperson of the African Commission on Human and Peoples' Rights,

- “Press Statement on human rights based effective response to the novel COVID-19 virus in Africa”, <https://www.achpr.org/pressrelease/detail?id=483>.
- Atrak, Hossein (2013), *Kant's Deontological Ethics*, Qom: Institute of Islamic Sciences and Culture. {in Persian}
  - Atrak, Hossein (2010), “Deontological Ethics”, *Quarterly Journal of Ethics in Science and Technology*, Year 5, Numbers 1 and 2. {in Persian}
  - Cambridge Dictionary Online (2020), “Covid-19 and Coronavirus”, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/covid-19?q=COVID-19>.
  - China National Health Commission (2020), “Report on COVID-19”, <http://en.nhc.gov.cn>.
  - Cambridge Dictionary Online (2020), “Endemic and Outbreak”, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/endemic>.
  - Coplestons, Frederick (2014), *History of Philosophy*, Translated by Jalal al-Din, Mojtaba, Vol. 6, Tehran: Elmi va Farhangi Publication. {in Persian}
  - Dabiri, Ahmad (2010), “Virtue in Ethics”, *Moral Knowledge*, Second Year, No. 1. {in Persian}
  - Encyclopedia Britannica Online (2020), “Coronavirus”, <https://www.britannica.com/science/coronavirus-virus-group>.
  - Fathi, Abdullah (2014), “Deontological Ethics”, *Baqer Al-Uloom Research Institute Information Database*, <http://pajoohe.ir>. {in Persian}
  - Frankena, William. K (2013), *Moral Philosophy*, translated by Hadi Sadeghi, Qom: Taha Cultural Institute, Taha Book, Second Edition. {in Persian}
  - Ghorbannia Nasser (2007), "Suspension of the implementation of human rights in emergency situations", *Journal of Jurisprudence and Law*, Third Year, No. 12. {in Persian}
  - Hajati Shoshlaki, Seyed Mohammad and Arefi, Abbas (2014), “Kant's Deontological Ethics in the Critique and Review”, *Moral Knowledge*, Fifth Year, No. 1. {in Persian}
  - Hofeh, Authorship (2013), *Moral Law within Me: An Introduction to the Philosophical Practice of Immanuel Kant*, by Reza Mosayebi, Tehran: Ney Publishing. {in Persian}
  - Holmes, Robert L. (2006), *Foundations of Moral Philosophy*, translated by Massoud Ali, Tehran: Phoenix, second edition. {in Persian}
  - International Foundation for Electoral Systems (IFES) (2020), “Emergency Powers and the COVID-19, Pandemic: Protecting Democratic Guardrails”, 30 Mar 2020, <https://www.ifes.org/news/emergency-powers-and-covid-19-pandemic-protecting-democratic-guardrails>.

- Kant, Immanuel (2015), *The Metaphysical Foundation of Ethics*, translated by Hamid Enayat and Ali Qaisari, Tehran: Kharazmi, Second Edition. {in Persian}
- Kant, Immanuel (2012), *Critique of Practical Reason*, translated by Manouchehr Sanei in Darbidi, Tehran: Bavar Adalat Publications. {in Persian}
- Kant, Immanuel (2014), *Philosophy of Virtue*, translated by Manouchehr Sanei in Tehran, Tehran: Naghsh-e-Negar, 4th ed. {in Persian}
- Manitoba Human Rights.CA (2020), "A human rights based approach to the COVID-19 pandemic", [http://www.manitobahumanrights.ca/v1/education-resources/resources/pubs/guidelines/covid 19 principles.pdf](http://www.manitobahumanrights.ca/v1/education-resources/resources/pubs/guidelines/covid%2019%20principles.pdf).
- Mesbahizadi, Mohammad Taghi (2005), *A Critique of the Study of Moral Schools*, Research and Writing: Ahmad Hamed Sharifi, Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute. {in Persian}
- Merriam-Webster Dictionary Online(2020), "Epidemic vs. Pandemic", <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/epidemic-vs-pandemic-difference>.
- Mohammad Rezaei, Mohammad (2010), *Confirmation and Critique of the Kant Ethics Foundation*, Author: Bustan Ketab Institute, Second Edition. {in Persian}
- Movahedi, Mohammad Javad (2010), "Study of the Relationship between Deontological Ethics and Consequentialism", *Philosophical Research*, 53, No. 216. {in Persian}
- Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) (2020), "Covid-19 Guidance", 16 April 2020, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/COVID19Guidance.aspx>.
- Ontario Human Rights Commission(OHRC), (2020), "Policy on Government's Human Rights Obligations During the COVID-19 Pandemic, Canada, April 2, 2020, http://www.ohrc.on.ca/en/news_centre/ohrc-issues-policy-government%E2%80%99s-human-rights-obligations-during-covid-19-andemic.
- Rée, Jonathan and Urmson, J. O.(Edì) (2005), *The Concise Encyclopedia of Western*, New York, Rutledge, Third Edition.
- Shahabi, Hassan and Barati, Morteza (1397), *Right in Philosophy of Right*, Tehran: Shahabi. {in Persian}
- Salions, Roger (2001), *Ethics in Kant Philosophy*, translated by Ezatolla fouladvand, Tehran: Tarhe No Press. {in Persian}
- Sean, Donald (2020), "The Digital Response to the Outbreak of COVID-19", <https://www.cigionline.org/articles/digital-response-outbreak-covid-19>.
- Solomon, R.c. (1984), *Morality and the Good Life: An Introduction to Ethics Through Classical Sources*, New York: McGraw-Hill Book Company.

- Talebi, Mohammad Hossein (2014), *An Introduction to the Philosophy of Right*, Qom: Samat Publications. {in Persian}
- UN High Commissioner for Human Rights (UHCHR), Michelle Bachelet (2020), “COVID-19 and Human Rights”, 23 March 2020, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/COVID19andHR.aspx>.
- Vaughn, Lewis (2014), *Beginning Ethics: An Introduction to Moral Philosophy*, Norton, W. W. & Company, Inc.
- Varnok, Emri (2001), *Moral Philosophy in the Twentieth Century*, Translated by Abolghasem Fanaei, Qom: Book Boostan Publishing. {in Persian}
- WHO (2019), “Mental Health in Emergencies”, 11 June 2019, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-in-emergencies>.
- WHO (2020), “WHO received further detailed information from the China National Health Commission about the outbreak, “Novel Coronavirus (2019-nCoV) Situation Report -121”, January 2020, <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200121-sitrep-1-2019-ncov.pdf>.
- WHO (2020), “Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020: “We have therefore made the assessment that COVID-19 can be characterized as a pandemic”, <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>.
- Wolff, Jonathan (2017), *An Introduction to Moral Philosophy*, Norton, W. W. & Company, Inc.